

G. de Neef, *De eerste vrouwelijke studenten aan de universiteit van Leuven (1920-1940)* (Vrouw en opvoeding, Onderzoekscentrum van de KU Leuven; Leuven: Acco, 1985, vi + 120 blz.).

Met deze studie is een nieuwe bijdrage geleverd tot de geschiedenis van de geleidelijke integratie van vrouwen in de universitaire wereld. Het werk vormt een welkome aanvulling op de eerder verschenen studies met betrekking tot de eerste generaties meisjesstudenten aan de Université Libre de Bruxelles en aan de rijksuniversiteiten van Luik en Gent ¹.

In de inleiding beschrijft de auteur op zeer summiere wijze het geraadpleegde bronnenmateriaal en de methode van gegevensverwerking. Het 'Fonds Ladeuze', het 'Fonds Van Waeyenbergh' en het 'Fonds des Evêques' van het Leuvens universiteitsarchief leverden kostbare informatie op. De onderzoekster, die ons wèl meedeelt dat het grootste gedeelte van eerstgenoemd fonds vooralsnog niet toegankelijk is, vertelt daarentegen niet waarom zij geen gebruik maakte van anderssoortig materiaal, zoals bijvoorbeeld faculteitsarchieven, examenregisters ... Op het Aartsbisschoppelijk archief te Mechelen kreeg zij inzage in enkele dossiers uit het 'Fonds Mercier'. Met betrekking tot de diverse meisjespedagogieën verstrekten dearchieven van acht religieuze congregaties nuttige inlichtingen. Het gebruikelijke gedrukte bronnenmateriaal werd tenslotte nog vervolledigd door 39 vraaggesprekken met voornamelijk gewezen studentes en religieuzen, die destijds werkzaam waren in de pedagogieën.

Na een inleidende schets van de aarzelende mentaliteitsontwikkeling met betrekking tot de vrouwelijke onderwijs- en beroepsmogelijkheden, groepeerde de auteur de resultaten van haar onderzoek rond drie thema's. Het tweede hoofdstuk brengt een analyse van de opinies en de houding der verschillende katholieke milieus die na 1900 steeds directer geconfronteerd raken met de vraag naar katholiek onderwijs voor vrouwen. In het derde hoofdstuk volgt een beschrijving van het vrouwelijke studentenleven, zoals het van overheidswege gereguleerd was na de toelating van de meisjes in 1920. De zorg om de handhaving van de algemene discipline en om de vrijwaring van de vrouwelijke 'eer en deugd' lag aan de basis van de zeer beperkte bewegingsvrijheid der meisjes. Hun studentenleven speelde zich hoofdzakelijk af binnen de muren van de pedagogieën, instellingen waaraan weshalve ruime aandacht besteed wordt. De studies zelf tenslotte komen aan bod in hoofdstuk 4. De lezer wordt ingeleid in achtereenvolgens de numerieke ontwikkeling van de vrouwelijke populatie, de studiekeuze en de behaalde resultaten van de studentes, hun sociale en geografische herkomst. In bijlage verstrekken vijf tabellen gedetailleerde cijfers met betrekking tot deze materie. De oppervlakkige inleiding in de gevolgde werkmethode en een weinig doorgedreven analyse van het gebruikte materiaal, resulteren in een kwantitatieve beschrijving die bij wijlen onvolledig en onduidelijk is.

Deze studie vormt, ondanks de onvolkomenheden van het laatste hoofdstuk, een belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van het intellectueel emancipatieproces der vrouwen in België.

¹ A. Despy-Meyer, *Les femmes et l'enseignement supérieur: l'Université Libre de Bruxelles de 1880 à 1914* (Etudes et monographies, I; Brussel, 1980); B. Lacomblé-Masereel, *Les premières étudiantes à l'Université de Liège, années académiques 1881-1882 à 1919-1920* (Commission communale de l'histoire de l'Ancien pays de Liège, Documents et mémoires, XIV; Luik, 1980); A. M. Simon-van der Meersch, *De eerste generaties meisjesstudenten aan de Rijksuniversiteit te Gent (1882/83 tot 1929/30)* (Uit het verleden van de RUG, XIII; Gent, 1982).

D. Keymolen

F. van der Eist, *De bewogen jaren: mijn memoires 1920-1958* (Tielt-Weesp: Lannoo, 1985, 264 blz., f55,-, ISBN 90 209 1311 5).

Bewogen is de periode waarover advocaat-politicus Frans van der Elst in dit eerste deel van zijn memoires schrijft ongetwijfeld, zeker voor wat betreft de geschiedenis van het Vlaams-nationalisme.

Na de ruk naar rechts in de jaren dertig geraakten velen uit deze politieke familie tijdens de tweede wereldoorlog verzeild in de collaboratie. De naoorlogse repressie betekende bijna de doodsteek voor het Vlaams-nationalisme en het duurde nog tot diep in de jaren zestig vooraleer het weer enig politiek gewicht in de schaal kon werpen. Van der Elst is een bevoorrecht getuige van deze bewogen jaren. Reeds in zijn collegetijd ontpopte hij zich als een overtuigd, zij het ongebonden Vlaams-nationalist. Tijdens de oorlog studeerde hij rechten te Leuven en mede daardoor collaboreerde hij niet. Na de oorlog geraakte hij als jong advocaat betrokken bij talrijke repressieprocessen. Zo was hij onder meer raadsman van Hendrik Elias, Gerard Romsée en Piet Wyndaele. Hierdoor kreeg hij als geen ander de mogelijkheden een grondige analyse te maken van de Vlaams-nationale politiek van voor en tijdens de tweede wereldoorlog. De repressie en de naoorlogse politieke gebeurtenissen overtuigden hem dat alleen een nieuwe Vlaams-nationale partij de Vlaamse Beweging kon redden. Einde 1954 stichtte hij mede de Volksunie waarvan hij een jaar later voorzitter werd.

Van der Elsts engagement is nauwelijks verhuld in zijn memoires. Hij schuwt geen krasse uitspraken en hij noemt vrijwel steeds man en paard. Daardoor krijgt dit boek een onthullend karakter en diegenen die reeds bekend zijn met de materie zullen er zeker boeiende lectuur aan beleven. Een stevige kennis van het historische kader is onontbeerlijk om de honderden personages die in Van der Elsts herinneringen opduiken te kunnen situeren. In deze zin is zijn werk zeker geen oriënterende lectuur. In een eerste reeks hoofdstukken schetst de auteur zijn kinder-, jeugd- en studententijd. De gepassioneerde genealoog en heemkundige Van der Elst schenkt ruimschoots aandacht aan zijn familie en zijn geboortedorp Nederover-Heembeek. Hij schrijft nostalgisch over een tijd en een dorp waar de mensen 'doorgaans gelukkiger waren dan de mensen nu'. Het boek wordt echt boeiend als de auteur zijn groeiende politieke bewustwording beschrijft. Hij schetst de diverse invloeden die hij ontvond: het AKVS, Cyriel Verschaeve, de IJzerbedevaarten, artikelen van Victor Leemans in *De Standaard*, *Nieuw Vlaanderen* en nog veel meer. Van der Elst sympathiseert met het VNV zonder evenwel lid te zijn of op de voorgrond te treden. Ook tijdens de oorlog blijft hij afzijdig. Een toevallige ontmoeting met Jef van de Wiele ontnemt hem elke sympathie voor DeVlag en Van der Eist beweert ook het onvermijdelijk falen van de VNV-collaboratie te hebben doorzien. Hier laat de auteur de lezer echter op zijn honger zitten. De VNV-collaboratie wordt zeer oppervlakkig behandeld en bijvoorbeeld over de psychologische druk die het VNV uitoefende op 'attentisten' — en die Van der Elst toch niet kan zijn ontgaan — wordt met geen woord gesproken.

De repressie daarentegen komt goed aan bod. De auteur benadrukt het anti-Vlaams karakter ervan (recent werd dit tegengesproken door Jean Stengers in het Volksunie-weekblad *Wij* (22 mei 1986)). Van der Elsts woede over de houding van sommigen tijdens die periode lijkt nauwelijks bekoeld. Tony Herbert noemt hij een renegaat, Victor Leemans' optreden op het proces van Karel Lambrechts beschamend, de houding van Herman Vos bij het doodvonnis van August Borms een onuitwisbare schande. Naast de repressie schildert de auteur in het tweede deel van zijn boek het naoorlogse politieke klimaat. Hoewel sterk geëngageerd